SUBVERSIVE SPEECH IN NICOLAE LABIS' POETRY

Ioan Gheorghişor
Prof. PhD., Şcoala Gimnazială „Prof. Ion Vişoiu", Chitila, Ilfov

Abstract:Matur readers must read again and again, and revalue Nicolae Labis' poetry. Young readers have the chanse to accurately intercept the most talented poet of the first half of the last century, on one condition: to be acquainted with the history of the troubled times the poet has lived in.
Labis' poetry has got almost in its totality an occasional character and it is determinated by biographical circumstances, while the nature in his creation is an initiatical one, full of misteries. The poet has a profound feelling of nature that for him it is a territory in which the death initiation at that time was synonymous with his abrupt, precocious and unwelcome maturation.
Signs of his rebellion are everywhere in his work, and we must notice the poet's courage; but Labis seems to have been rather a dissapointed and uncomfortable young man than an artist devoted to the communist regime.

Keywords: revalue, talented poet, biographical, initiation, rebellion.

Criticii şi istoricii literari vorbesc din ce în ce mai des de „doi Labiş" şi consideră că poetul trebuie altfel perceput *azi* faţă de cum era receptat *ieri,* cînd, din cauza contextului politic şi, mai ales, din vina manualelor şcolare ale altor vremuri, el era perceput doar ca un „poet comunist", un „poet revoluţionar", autor al unor poeme care aveau ca temă omul nou şi măreţele sale realizări sub comanda unui partid unic şi demn de a fi iubit necondiţionat. Însă, „Labiş a fost un insurgent, dar în interiorul comunismului, un precursor, dar nu un model"[1], crede Răzvan Voncu. Poetul de la Mălini a înţeles cît de necesară este responsabilitatea generaţiei sale, aflate în „era entuziasmului", în „miezul unui ev aprins": „Clopote grave sunară trezirea/Generaţiei noastre,/Tragem cugetarea afară din teacă" (*Vîrsta de bronz*). „Compromisul, duplicitatea ori indolenţa îi sunt poetului nu doar străine, dar şi detestabile, iar «lupta cu inerţia» este expresia cea mai elocventă a unei astfel de poetici şi etici"[2], consideră Iulian Boldea. Chiar dacă evenimentele epocii au fost, pentru generaţia lui Labiş, aceleaşi, poetul de la Mălini a resimţit mai acut decît confraţii săi şocul dătător de mari dezamăgiri al politicii de la jumătatea secolului trecut.

Deşi foarte tînăr, Labiş a cunoscut foarte bine literatura epocii. „Chiar şi atunci cînd acceptă teme obişnuite şi uzate sub alte condeie, poezia lui Nicolae Labiş propune registre de autenticitate. Nicolae Labiş era un poet contra curentului oficial, care comanda reţete şi totodată condamna lirismul. Efortul lui a fost de a înnobila şi a sfinţi totul prin lirism"[3], e de părere Mihai Ungheanu. Poezia lui are însă „un neaşteptat sens polemic", diferă mult de

[1] Răzvan Voncu, *Poezia lui Labiş, azi, Prefaţă*, în vol. Nicolae Labiş, *Moartea căprioarei*, Bucureşti, Editura Minerva, Colecţia Jurnalul Naţional, 2009, p. 31.
[2]Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei româneşti (perspective analitice*), Braşov, Ed. AULA, 2005, pp. 480-481.
[3]Mihai Ungheanu, „Generaţia Labiş – decimare lentă – început de răspuns", *Noua revistă română*, nr. 8-9, nov.-dec. 1996, apud Nicolae Labiş, *Moartea căprioarei*, Bucureşti, Editura Minerva, Colecţia Jurnalul Naţional, 2009, p. 19.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)

textele epocii, scrise la comandă, și „e o replică la alte texte și poate fi considerată în felul ei o parodie. Însă o parodie pozitivă”[4], consideră Alex Ștefănescu.

Nicolae Labiș trebuie *recitit* și *reevaluat* de către lectorii maturi, iar mai tinerii cititori au șansa să îl recepteze corect pe cel mai talentat poet al jumătății secolului trecut, bine ar fi cu condiția să cunoască istoria vremurilor tulburi în care a trăit acesta. E limpede însă că avem de-a face cu „un Labiș în doi timpi”, un poet „angajat” sau, din contră, „un ins dezamăgit, incomod, de o lucidă candoare”[5], după cum consideră Adrian Dinu Rachieru. Timpul încă lucrează la închegarea unei definiri corecte a liricii sale în tabloul literaturii contemporane.

*

Temele principale ale poeziei lui Nicolae Labiș sunt: paradisul copilăriei, luminat de chipul mamei, natura inițiatică, deseori cu ierni feerice, biograficul și, în prelungire, lumea satului natal, dar, mai presus de toate, *răzvrătirea*.

Poezia lui Labiș are, apropape în totalitate, un caracter ocazional și este determinată de circumstanțe biografice. Stau mărturie, în acest sens, poeme precum *Biografie, Mama, Scrisoare mamei, Întîlnire cu mama*, ciclul *Rapsodia pădurii* (cu episodul despre Sadoveanu), *Am iubit..., Am douăzeci de ani*,chiar și *Moartea căprioarei*:

„Mă iau după tata la deal printre tîrșuri,
Și brazii mă zgîrie, răi și uscați,
Pornim amîndoi vînătoaea de capre,
Vînătoarea foametei în munții Carpați.
Setea mă năruie. Fierbe pe piatră
Firul de apă prelins din cișmea.
Tîmpla apasă pe umăr. Pășesc ca pe-o altă
Planetă, imensă, străină și grea.

Așteptăm într-un loc unde încă mai sună,
Din strunele undelor line, izoarele.
Cînd va scăpăta soarele, cînd va licări luna,
Aici vor veni în șirag să se-adape
Una cîte una căprioarele.”

„Natura lui Labiș este una tragică, inițiatică și misterioasă”[6], e de părere Răzvan Voncu, și, prin acest aspect, poetul se deosebește de Eminescu, chiar dacă ambii au atribuit naturii o „demnitate cosmică„ ambii au avut un accentuat sentiment al naturii, doar că marele clasic nu a văzut niciodată în natură, precum Labiș, un teritoriu plin de taine, în care i*nițiereaîn moarte* era sinonimă cu maturizarea bruscă, precoce și nedorită:

„Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit
La ceas oprit de lege și de datini...
Dar legea ni-i deșartă și străină
Cînd viața-n noi cu greu se mai anină,
Iar datina și mila sunt deșarte
Cînd soru-mea-i flămîndă, bolnavă și pe moarte.”

După opinia lui Ion Bălu, prezența, în poem, a multor antiteze „sugerează dramatismul

[4] Alex Ștefănescu, *Poezia lui Labiș-o critică a poeziei epocii/ A spune adevărul fără a fi clovn, Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*, București, Editura Mașina descris, 2005, apud Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*, București, Editura Minerva, Colecția Jurnalul Național, 2009, p. 438.
[5] Adrian Dinu Rachieru, www.rachieru.ro/editoriale_recenzii_articole/ cei-doi-labis
[6] Răzvan Voncu, Ibidem, p. 29.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)

experienței trăite de copilul care, cu prețul pierderii candorii infantile, întreprinde un nou pas pe calea cunoașterii”[7].

Dacă biata căprioară a avut parte de o moarte regretată, dar necesară pentru supraviețuirea într-o vreme de foamete, *rîsul* din poezia cu același titlu e sălbăticiunea care stîrnește – deși nu ar trebui (și acesta e meritul exclusiv al autorului!) – o compasiune vinovată.

„În blana-i năpîrlită au năpădit scaieții
Alunecă prin ramuri bătrîn și mohorît.
Își omora el prada nu pentru hrana vieții,
Ci numai pentru-a sînge-a omorît.

Un pui de cerb se-azvîrle prin ierbile-n cascade
Și se oprește-o clipă, sfios, ca un surîs...
Cu coada șfichiuindu-și pîntecul supt, ce cade
Îi sare-n ceafă ucigașul rîs.”

Partea a doua a acestei poezii, care a suferit clare influențe eseniene (versurile marelui poet rus din poemele *Vulpea, Vaca, Cîntecul cățelei* stau mărturie în acest sens), dau dovada profunzimii și a maturității în analizarea dulcii suferințe finale, la care orice ființă are dreptul:

„Se tulbură privirea de cer senin umplută,
Cornițele firave se poticnesc în lut.
Iar rîsu-și scoate limba din gura-i desfăcută
Și pare că e iarăși ca-n trecut.”

Și sîngele ce-n blana pufoasă se prelinge
Îl reîntinerește o clipă, nefiresc.
Dar limba ostenită azi nu mai poate linge,
Și vechii colți, slăbiți, îi clănțănesc...

Din ce în ce mai slabă și inima îi sună
Și fiarei i se pare că-i iarnă, c-a-nghețat,
Că-n ultima lui pradă de astăzi, se răzbună
Tot sîngele pe care l-a vărsat.”

(*Rîsul*)

Pasărea mîndră, maiestuoasă din *Albatrosul ucis* are o moarte nedemnă și nemeritată. Spectacolul morții din finalul acestui poem, considerat de critica literară o capodoperă a lui Labiș, (alături, desigur, de *Moartea căprioarei*), amintește de marele poem pe aceeași temă al lui Baudelaire, dar îi poate duce pe cunoscători cu gîndul la un minunat poem semnat de Lucian Avramescu, intitulat *Un liber albatros*:

„Deasupra țipă-n aer dansînd în salturi bruște,
Sfidînd nemărginirea, un tînăr pescăruș.
Războinicul furtunii zvîrlit între moluște
Răsfrînge-n ochiu-i stins un nou urcuș.

„Cînd se-ntețește briza aripa-i se-nfioară

[7] Ion Bălu, *Nicolae Labiș*, București, Editura Albatros, 1982, apud Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*, București, Editura
Minerva, Colecția Jurnalul Național, 2009, p. 432.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)

Și, renviat o clipă de-un nevăzut îndemn,
Îți pare că zbura-va din nou, ultima oară,
Spre-un cimitir mai sobru și mai demn.”
(*Albatrosul ucis*)

*

„Răzvrătiții” evocați de Labiș în poeziile sale sunt Prometeu, Icar, Rimbaud, Villon și Baudelaire. Trebuie reamarcat curajul tînărului poet, de la care se aștepta să-și facă idoli din comuniștii virtuoși, din conducătorii noului regim ajuns la putere. Dar, manualele elevilor de atunci găzduiau doar poeme precum *Partidului*, *Oraţie de nuntă*, *Comunistului*, *Viitorul*, *Întîlnire cu tractoriștii*. Și totuși, dacă urmărim demersul liric labișian din acecte poeme, constatăm că el se deosebește de cel proletcultist al majorității confraților săi. *Partidului* începe atipic, neavînd nimic comun cu socialismul:

„Lumina ideală cînd Dante cotemplase
Călăuzit de scumpa-i simbolică femeie,
Cuvîntul i se stinse și mîna lui sculptase
Al treilea pîlc și ultim de stele-n epopee.”.

Comunistului e doar un portret al omului ideal, fără trimiteri politice:

„Bucurie, durere, în tine se-mbină-
Blîndă lumină – tăioasă lumină-
Naltă vibrație împrăștie-n fire
Și pentru creștere, și pentru pieire…”.

De Marx, poetul se apropie în chipul cel mai firesc cu putință, poate și din pricina vîrstei fragede, pentru că el consideră că idealul lor e același:

„Marx, mi-amintesc de un vis ce-i al tău și al meu,
Să fie-aspirate de flori minunate candorile,
Gîndul să urce-n înalt, la popasuri s-adoarmă,
Pulsul să sune normal și să lunece orele
În armonioasă și limpede larmă”
(*Lui Marx*).

Meșterul e un poem a cărui cheie trebuie căutată în versurile din final, cînd conflictul dintre domn și zidar se rezolvă, surprinzător, fără victoria stăpînului, sub semnul „dragostei pămîntului și-a țării”, pe care, ca un Prometeu răzvrătit, meșterul valah o consideră superioară. Patriotism înseamnă, pentru Labiș, a-ți iubi patria, nu un vremelnic conducător sau un partid anume. Domnitorul, stăpînul, „s-a destrămat sub piatră-n mănăstire”, pe cînd artistul a supraviețuit, prin creația lui: „Fîntîna curge-n brazed și-n uitare/Fără odihnă, fără uitare, fără somn.”

Semnele răzvrătirii sunt peste tot în creația lui Labiș. „Mobilizarea” tatălui este un moment trist, nu înălțător, iar războiul în care se duce părintele său este crud, descris în termenii unui naturalism crud (*În ziua neuitată*); sîngele curge din rană „prin brațul zdrențuit al tatii” (*Blestem*), iar țara se învață „cu lună lividă sticlind în spărtura de geam/Și cu gura uscată de foame ca piatra trăsnită” (*Începutul*). Din folclor, poetul alege specii precum colinda și bocetul, nu doina sau balada, dansul e „danț”, poetul s-a născut „de Sfîntul Andrei”, termini nepotriviți epocii ori spiritului ateist al acesteia. Ioan Holban consideră aceste semne ale răzvrătirii poetului ca reprezentînd „dezeroizarea unor simboluri cu valoare de tabu în lirica vremii.”[8] Lui Nicolae Labiș nu-i e străină nici ironia,consideră Ioan Holban, „una dintre cele mai spectaculoase expresii ale discursului subversiv”[9]. Iată cum evocă poetul actul de la 23 August 1944:

[8] Ioan Holban, www.convorbiri-literare.dntis.ro/HOLBANnov9htmlPortrete contemporane Fondul strict secret al poeziei.
[9]Ibidem.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)

„În orașul dintre munți-
Ca știrbite stalagmite-
La un an după război,
Casele rînjeau rănite.
Toamna munții-nvinețea,
Sevele-nghețau în plante,
Bruma cobora în zori
Peste baligi, diamante.
Douăzeci și trei august
Prima-i pomenire vie
Și-a adus-o printre plopi
Mari, de toamnă timpurie.
În orașul dintre munți
Oamenii nu pricepură
Cît de mare-i acea zi
Învelită-n ploaie sură.
Prin noroiul de pe străzi
Defilau numai o sută,
Doar o sută de bărbați –
Sub a vîntului valută…”
(*100*)

Țăranul lui Labiș nu este idealizat, nu e fericit; el este „omul cu o casă de copii” care „își muncește țarina-n tăcere”, căruia „i-a murit muierea de un an” și care „nervos cămașa își descheie/Și pornește răvășit spre văi” (*În zori*).

Așa cum am arătat mai sus, trecînd peste cîteva poezii care pot fi considerate ca fiind tributul plătit de poet regimului comunist ori, pur și simplu, o formă de exprimare artistică a unui crez ideologic care l-a entuziasmat pentru scurtă vreme, Labiș s-a detașat, după opinia lui G. Călinescu, de poeții devotați epocii cu trup și suflet prin „mai multă stăpînire a mijloacelor de expresie” prin „deplina virtuozitate”, marele critic considerînd că opera acetuia luminează „pe cerul întunecat al poeziei”[10] scrise într-un regim cu care Labiș a refuzat, de cele mai multe ori, să se identifice, fiind trecut, din acest motiv, de reprezentanții puterii comuniste, pe „lista neagră”, supravegheat și acuzat de evaționism.

BIBLIOGRAPHY

Bălu, Ion, *Nicolae Labiș*, București, Editura Albatros, 1982.
Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei românești (perspective analitice*), Brașov, Editura AULA, 2005.
Călinescu, G., „Nicolae Labiș”, *Contemporanul*, nr. 47/1958.
Holban,Ioan, www.convorbiri-literare.dntis.ro/HOLBANnov9htmlPortrete contemporane Fondul strict secret al poeziei.
Rachieru, Adrian Dinu, www.rachieru.ro/editoriale_recenzii_articole/ cei-doi-labis.
Ștefănescu, Alex, *Poezia lui Labiș-o critică a poeziei epocii/ A spune adevărul fără a fi clovn, Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*, București, Editura Mașina descris, 2005.
Ungheanu, Mihai, „Generația Labiș – decimare lentă – început de răspuns”, *Noua revistă română*,

[10] G. Călinescu, „Nicolae Labiș”, *Contemporanul*, nr. 47, 1958.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)

nr. 8-9, nov.-dec. 1996.
Voncu, Răzvan, *Poezia lui Labiș, azi*, *Prefață*, în vol. Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*, București, Ed. Minerva, Colecția Jurnalul Național, 2009.

BDD-A28013 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:15 UTC)